

Dr. Grad-Gyenge Anikó¹

A mesterséges intelligencia által generált tartalmak értelmezésének lehetőségei a szerzői jog útján/Copyright evaluation of content generated by Artificial Intelligence²

Bevezető megjegyzések

Az emberi alkotóerő mesterséges intelligenciával (MI) való kiegészítése, helyettesítése nem a távoli jövő eseménye. A jelenség legközelebbi valóságunk része. A hírgeneráló honlapokon megjelenő cikkek, hírek egy része emberi közreműködést már nem igényel, de véleménycikkek (legalábbis annak látszó szövegek), akár költemények³ megírása sem lehetetlen ma már az MI számára.⁴ A komoly- és a könnyűzenei hírekben egyaránt olvashatók a mesterséges intelligenciával való komponálás, előadás eredményeiről szóló kritikai beszámolók.⁵ A mesterséges intelligencia számos más alkotóterületen is egyre komolyabb teret nyer.⁶ A szolgáltatások igen nagy része ráadásul szabadon elérhető, így fejlődésük is rendkívül gyors és elérésük is rohamosan növekszik.⁷

Az MI és a szerzői jog kapcsolatának kérdéseivel az utóbbi időben számos, alább is hivatkozott tanulmány foglalkozik. A nemzeti stratégiaalkotásban,⁸ az Európai Unió jogalkotási hatáskörökkel rendelkező szervezeteiben,⁹ tanácsadó szervezeteiben¹⁰ is kerültek már

¹ Habilitált egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Üzleti Jog Tanszék. 1111 Budapest, Műegyetem rkt. 3. E-mail: grad-gyenge.aniko@gtk.bme.hu

² A tanulmány a Mesterséges Intelligencia Nemzeti Laboratórium, valamint a 138965. számú NKFIH pályázat keretében készült, az Európai Unió RRF-2.3.1-21-2022-00004 projekt, valamint az Innovációs és Technológiai Minisztérium, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával.

³ (Editorial): Interesting novels written by artificial intelligence. <https://medium.com/the-research-nest/interesting-novels-written-by-artificial-intelligence-d407e330fe07> A tanulmányban hivatkozott online források letöltési ideje egységesen: 2023. február 15.

⁴ GPT3: A robot wrote this entire article. Are you scared yet, human? <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/sep/08/robot-wrote-this-article-gpt-3>

⁵ Beethoven korábbi művei alapján mesterséges intelligencia készítette el a X. szimfónia zenei anyagát. <https://www.beethovenx-ai.com/>; A Break Free című popzenei dal zenéjét mesterséges intelligencia komponálta, a szövegét Taryn Southern énekesnő írta és adta elő. <https://www.youtube.com/watch?v=XUs6CznN8pw>

⁶ Matthew Hart: Google AI helps you write poetry like Poe. <https://nerdist.com/article/google-ai-writes-poetry-like-legendary-poets/>

⁷ <https://openai.com/blog/jukebox/>; John Porter: 1000000 free AI generated headshots put stock photo companies on notice. <https://www.theverge.com/2019/9/20/20875362/100000-fake-ai-photos-stock-photography-royalty-free>

⁸ Ld. Mesterséges Intelligencia Koalíció – Digitális Jólét Program – Innovációs és Technológiai Minisztérium: Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája, 2020. <https://ai-hungary.com/api/v1/companies/15/files/137203/view>

⁹ Ld. az Európai Parlament 2020. október 20-i állásfoglalását a mesterséges intelligencián alapuló technológiák fejlesztéséhez kapcsolódó szellemi tulajdon-jogokról (2020/2015(INI)), (a továbbiakban: Állásfoglalás), vagy az Európai Bizottság Közleményét Az EU innovációs lehetőségeinek maximális kiaknázása A szellemi tulajdonra vonatkozó cselekvési terv az EU helyreállításának és rezilienciájának támogatása érdekében címmel (Brüsszel, 2020.11.25. COM(2020) 760 final), (a továbbiakban: Közlemény). Javaslat a szerződésen kívüli polgári jogi felelősségre vonatkozó szabályoknak a mesterséges intelligenciához való hozzáigazításáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre (a mesterséges intelligenciával kapcsolatos felelősségről szóló irányelv) Brüsszel, 2022.9.28. COM(2022) 496 final 2022/0303 (COD) (a továbbiakban: Irányelv-javaslat)

¹⁰ Ld. Directorate General for Communications Networks, Content and Technology: SMART 2019/0038 – Study on Copyright and New technologies: copyright data management and Artificial Intelligence. 2020.; Hartmann, Christian – Allan, Jacqueline – Hugenholtz, P. Bernt – Quintais, Joao Pedro – Gervais, Daniel: Study on trends and developments in Artificial Intelligence – Challenges to the IPR framework. Directorate General for

megfogalmazásra stratégiai dokumentumok. Az ezekből kiolvasható, uralkodónak tekinthető álláspont az, hogy a MI által létrehozott eredmények jelentős részben a szerzői jogi szabályozáson kívül maradnak. Ezek tehát nem vonhatók a szerzői jogi szabályozás hatálya alá, bár számos szempont igényel ezügyben megfontolást: így különösen a jogosulti minőség személyhez rendelése, az alkotó kiléte és a megfelelő ellentételezés kérdése, valamint a potenciális piaci koncentrációval/a monopólium kiterjedésével kapcsolatos kérdések.¹¹

Az elsődleges érv a szerzői jogi jellegű védelem ellen az, hogy az MI-re, azaz a funkciót teljesítő szoftverre, a feltöltött adatokra, és az öntanulás eredményeképpen kibocsátott teljesítményre nézve a szerzői jog létének legfontosabb indokát jelentő, jogpolitikai ösztönző szerep nem mutatható ki. Jelentős szempontként merül fel az is, hogy azok az oltalmi kritériumok, amelyeknek a műnek meg kell felelnie, nem azonosíthatók be ezekkel az MI által előállított eredményekkel összefüggésben. Többek között a Nemzeti Labor keretében Mezei Péter tollából született kitűnő írás is ezt az álláspontot erősíti.¹²

A jelen tanulmány célja az, hogy – a fentiekkel alapvetően egyetértve – igazolja, az MI által létrehozott eredmények tekintetében bizonyos, jól körülhatárolt esetekben nem kell teljesen elvetni a szerzői jog eszközének sem a jelenlegi alkalmazhatóságát, sem a későbbi kiterjeszhetőségét. Előfeltételezésem az, hogy az MI által létrehozott eredmények egyes aspektusaira a szerzői jog már most is rezonál. Ilyenek például a szöveg- vagy adatbányászat különböző tevékenységei és a velük kapcsolatban legutóbb az uniós jogba és a nemzeti szabályozásba beillesztett szabad felhasználások. A tanulmány nem foglalkozik azzal a kérdéssel sem, hogy a mesterséges intelligencia működésének alapjául szolgáló szoftver, adathalmaz/adatbázis önmagában állhat-e szerzői, illetve kapcsolódó jogi védelem alatt. Ez a kérdés álláspontom szerint jelenleg nincs a viták középpontjában, ezek szerzői és kapcsolódó jogi védelmét a szabályozás megfelelően elismeri.¹³ Ugyanakkor azonban jól definiált társadalmi érdekek érvényesítése érdekében további részterületek szabályozás alá vonása nem lenne értelmetlen.

A mesterséges intelligencia a szerzői jog számára részben amiatt lehet releváns, mivel a gépeket az ember képességeihez hasonlító képességekkel ruházza fel, mint például a tanulás, a tervezés, az érvelés, a rendszerezés, végső soron (bár egyelőre erősen vitatott módon) az önálló kreativitás. Ennek eredményeként olyan produktumok jönnek létre, amelyeknek a valamely személyhez való hozzárendelése jelentőséggel bír. Az MI program képessé teszi a gépet arra, hogy érzékelje, ami körülötte zajlik, megoldja, ha kihívás elé kerül és előre megtervezza az egyes lépéseit.¹⁴ Egy másik MI program egyáltalán nem biztos, hogy ugyanúgy dolgozza fel a környezetét és ugyanolyan eredményekre is jut ezen feldolgozás nyomán. Ennek pedig az MI

Communications Networks, Content and Technology, 2020.; Drexl, Josef – Hilty, Reto – Beneke, Francisco – Desautnettes-Barbero, Luc – Desautnettes-Barbero, Luc – Finck, Michèle – Globocnik, Jure – Gonzalez Otero, Begoña – Hoffmann, Jörg – Hollander, Leonard – Kim, Daria – Richter, Heiko – Scheuerer, Stefan – Slowinski, Peter R. – Thonemann, Jannick: Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective. Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 19-13. 2019. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3465577>;

¹¹ Közlemény 14. pont

¹² Mezei Péter: You AI n't Seen Nothing yet – Arguments against the Protectability of AI-generated Outputs by Copyright Law. In: Borghi, Maurizio; Brownsword, Roger (szerk.): Law, Regulation and Governance in the Information Society. London, UK: Routledge (2023) 126-143. o.

¹³ Állásfoglalás H pont.

¹⁴ Zödi Zsolt: Platformok, robotok és a jog. Gondolat, 2018. 82-92. o.

piaci sikere szempontjából döntő jelentősége lehet. Az MI nem csupán arra lehet képes, hogy befogadja az adatokat, hanem azokat fel is dolgozza (értelmezze), reagáljon rájuk, adott esetben akár a korábbi reakciói felülvizsgálatával is. Ez az egyes MI programok tekintetében eltérő lehet. Az Oxford Dictionary szerint a mesterséges intelligencia olyan számítógépes rendszer, amely általában ember által végrehajtott feladatokat valósít meg: zeneművet tud komponálni, zeneművet tud előadni, de akár zenemű hangfelvételben való rögzítését (értve ez alatt nem csak a mechanikus rögzítést, de a hangfelvétel masterelését is) el tudja végezni.¹⁵

Szükséges azt is előrebocsátani, hogy az MI rendszereknek általában nem az a céljuk, hogy szerzői műveket (vagy annak látszó produktumokat) hozzanak létre. Általában valamely speciális cél kiszolgálására jönnek létre, amelyet hagyományosan az emberi elmével, vagy akár a korábban bevett számítógépes eszközökkel nem, vagy csak jóval nagyobb ráfordítással lehet elérni. Mindazonáltal léteznek olyanok is közöttük, amelyeknek elsődleges célja meglévő szellemi teljesítmények valamilyen feldolgozásával, elemzésével, „tanulásával” végső soron olyan produktumok előállítása, amelyek a kulturális termékek piacán akár helyettesítő terméké/szolgáltatássá is válhatnak. Az ilyen típusú MI rendszerek által létrehozott produktumok a kulturális termékek piacára lépnek be és az ott versenyző „valódi” alkotások versenytársai. Ilyen MI algoritmusok például a Google’s DeepDream-je,¹⁶ amely vizuális eredményeket hoz létre, vagy a Magenta,¹⁷ amely zenei tartalmakat teremt vagy a Sony Flow Machines MI-je,¹⁸ amely szintén zene komponálásában nyújt „asszisztenciát”.¹⁹

A szerzői jogi vonatkozások vizsgálatára tehát amiatt van szükség, mivel a MI által előállított produktumok egyes területeken (pl. zene) már ma is helyettesítői az emberi alkotásoknak, más területeken pedig már csak idő kérdése, hogy mikor válik olyan minőségűvé az MI által létrehozott produktum, hogy az vetélkedhessen az emberi alkotásokkal. Az emberi észlelés ma már nem mindig alkalmas arra, hogy megkülönböztesse ezeket egymástól. Így álláspontom szerint nem csak azzal a kérdéssel kell szembenézni, hogy az MI által előállított produktumokat kell-e védeni egyáltalán, hanem hogy hatékony-e ma a szerzői jogi (vagy más) védelem abból a szempontból, hogy ki tudja szűrni a nem emberi produktumokat és tudja teljesíteni az elsődleges célját, vagyis hogy az emberi alkotást ösztönözze.²⁰ A tanulmány erre a problémára koncentrálna arra keres válaszokat, hogyan lehetne az MI által előállított produktumokat a szerzői jog eszközeivel „közelebb húzni” a valódi szerzői alkotásokhoz, ezzel biztosítva az érdekek megfelelő érvényesülését, vagy másképp: hogyan lehetne a pályát kiegyenlítetté tenni a különböző alkotások számára, hogy az MI elterjedése ne fenyegetsen az emberi alkotás visszaszorulásával, eltűnésével.

¹⁵ Jeremy A. Cubert – Richard G.A. BOne: The law of intellectual property created by artificial intelligence. In: Woodrow Barfield (ed.): Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence. Edward Elgar, 2018. 411-427. o.

¹⁶ <https://deepdreamgenerator.com/#gallery>

¹⁷ <https://magenta.tensorflow.org/>

¹⁸ <https://www.flow-machines.com/>

¹⁹ Közlemény „J. mivel az MI- és a kapcsolódó technológiák fejlődése kérdéseket vet fel magának az innovációnak a védelmével, valamint a szellemi tulajdonjogoknak az MI- és a kapcsolódó technológiák által előállított anyagokra, tartalmakra vagy adatokra való alkalmazásával kapcsolatban, amelyek ipari vagy művészeti jellegűek lehetnek, és különféle kereskedelmi lehetőségeket teremtenek; mivel e tekintetben fontos különbséget tenni a mesterséges intelligenciával támogatott emberi alkotás és a mesterséges intelligencia által önállóan létrehozott alkotás között;”

²⁰ Legeza Dénes (szerk.): Szerzői jog mindenkinek. SZTNH, 2017. 14. o.

Foglalkozni kell továbbá ebben a körben azzal a kérdéssel is, hogy mi történhet azokkal a produktumokkal, amelyek nagyban építenek (akár a stílus, akár konkrét műdarabkák megtanulásával és beépítésével) meglévő, ember által létrehozott alkotásokra. Ezekben az esetekben a szerzőknek legalább annyira sérülhetnek morális és anyagi érdekei, mint amikor élő ember valósít meg utánczást a műveik tekintetében.²¹

A tanulmány mindezek előre bocsátásával azt a kérdést vizsgálja, hogy a szerzői jog általános ösztönző funkciói alkalmasak-e az MI által létrehozott egyes eredmények védelmére. Ha igen, akkor ki lehet a mesterséges intelligencia eredményeken fennálló szerzői jogi típusú védelem jogosultja/hasznélvezője. Továbbá vizsgálandó, hogy mely, az MI által létrehozott produktumok esetében lehet ténylegesen indokolt megfontolni a szerzői jogi jellegű védelem (kiegészítő) biztosítását.

I. A szerzői jog, mint kizárólagos jog ösztönző szerepének érvényesülése az MI kapcsán

A szerzői jogi paradigma alapvető tétele, hogy az általa biztosított monopólium az ember mint alkotó személy támogatását, alkotásra ösztönzését hivatott szolgálni.²² A modern szerzői jogi törvények, regionális és nemzetközi normák azonban számos olyan, ettől a céltól többé-kevésbé eltávolodott jogi konstrukciót is elismernek, amelyek már nem kizárólag az alkotó ember motivációját vannak hivatva biztosítani.²³

A szerzői jog kettős hatású jogi eszköz: elsődleges és kezdetől elismert célja, hogy anyagi elismerést biztosítson az alkotó számára a már létrehozott művei tekintetében és egyúttal a jövőre nézve biztosítsa azt is számára, hogy az újabb művei megalkotásához kellően stabil anyagi bázissal rendelkezzen.²⁴ Azokban az esetekben, amikor a szerzői jog (vagy legalább annak részeként a vagyoni jogok) valamely jogi személyt illetnek, ott nem az alkotó, hanem a jogi személy hatékony működésének biztosításához járul hozzá a kizárólagos jog és az annak gyakorlásából fakadó bevétel.²⁵

²¹ Is artificial intelligence set to become art's new medium? <https://www.christies.com/features/A-collaboration-between-two-artists-one-human-one-a-machine-9332-1.aspx>

²² A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény preambuluma szerint A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvásában; egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között. Ld. még a szerzői jog alapvető funkcióiról Lontai Endre – Faludi Gábor – Gyertyánfy Péter –Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog. Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös Kiadó, 2012. 29. o., Grad-Gyenge Anikó: Egy modern szerzői jog. MTMI, 2022. 23. o.

²³ A regionális és nemzetközi normák ráadásul figyelembe veszik azt a körülményt is, hogy a különböző nemzeti szabályozók eltérő terjedelemben biztosítanak jogokat a különböző, nem természetes személy érdekeltek számára is. Elegendő itt a Szoftver irányelvre gondolni, amely lehetővé teszi az európai uniós nemzeti jogalkotóknak, hogy a szoftveren fennálló szerzői jog eredeti jogosultjaként is a jogi személyt határozzák meg, amely a szoftver fejlesztése érdekében áll [ld. 2009/24/EK irányelv 2. cikk (1) bekezdés]. De az állítás alátámasztásául szolgálhat az is, hogy a szerzői jogi nemzetközi normák elkerülik annak a kérdésnek a szabályozását, hogy ki lehet a szerzői jog eredendő jogosultja, megnyitva a lehetőséget a szerződő felek számára a saját jogi, kulturális, gazdasági szempontjaik szerinti szabályozás kialakítására.

²⁴ Pogácsás Anett: Különbözőség az egységben. PPKE, 2017. 16-20. o.

²⁵ Tianxiang He: The sentimental fools and the fictitious authors: rethinking the copyright issues of AI-generated contents in China. Asia Pacific Law Review, 2019. 27:2, 218-238. o.

A szerző morális elismerésének követelménye a szerzői jog fejlődésében későbbi, de mára a védelem szerves részévé vált jogalkotói cél.²⁶ E tekintetben az angolszász és a kontinentális jogrendszerek karakteresebben eltérő hangsúlyú szabályozási megoldásokat kínálnak. Annak megfelelően, hogy egyébként a szerzői jogra a személyes kifejezés, vagy az üzleti működés hatékonyságát fokozó eszközként gondolnak-e elsődlegesen, eltérő körülmények között követelik meg a természetes személy alkotó nevének feltüntetését, vagy akár a mű integritásának védelme határait is másutt húzzák meg.

Ahol és amely terjedelemben a szerzői jog nem tapad a szerző személyéhez, azaz akár a jogalkotás, akár magánjogi szerződés útján valamely léptékben forgalomképes, a mindenkori jogosult számára a befektetése/beruházása védelme az elsődleges jogalkotói cél.

Minél inkább műszaki, funkcionális az alkotás, annál inkább teszi valamennyi szerzői jogi rezsim is könnyen lehetővé a jog (és vele a mű) szabad forgalmát. Minél inkább valamely funkcionális üzleti célt szolgál általában az alkotás felhasználása, annál kisebb lesz a gyakorlati (és eszmei) jelentősége a tényleges alkotónak, az embernek a mű mögött. Egy szoftver, vagy egy adatbázis esetében jóval kisebb jelentőséggel bír a közönség (a funkcionális mű esetében inkább: használó) számára, hogy ki alkotta azt, mint egy festmény vagy egy regény esetében.²⁷

A szerzői joghoz kapcsolódó jogi oltalmak körében az előadóművészek oltalma kivételével sosem a személyes, kreatív teljesítmény volt az oltalom célja, hanem az anyagi és emberi befektetés, a szervezés, mint ráfordítás jogi elismerése.²⁸

Valaki (legyen az jogi személy, vagy természetes személy) számára a befektetése eredményének biztosítására természetesen számos lehetőség nyílik, nem kell ehhez feltétlenül valamilyen monopoljogot biztosítani a számára. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a szerzői jogi monopólium évtizedek óta csábító eszköz a jogalkotó számára minden olyan esetben, amelyben kimutatható minimális szellemi tevékenység és szükségesnek látszik a hozzá kapcsolódó bevétel-szerzés (a megtérülés) biztosítása a létrehozó számára.

Nem tagadható, hogy ennek a szemléletnek az eluralkodása oda juttat el, hogy a szerzői jogi szabályozás ipari szerzői joggá változik és a monopólium jogosultjáról is lekopik az az idealista réteg, ami a kreatív elme ünneplését célozta. Mindazonáltal a fejlődést ebben az irányban nem a MI provokálja ki, hanem tanúi lehetünk a filmek, szoftverek, adatbázisok szerzői (és szomszédos, majd kapcsolódó) jogi oltalom alá vonása óta. A felsorolt példákban ráadásul egyre kevésbé az egyéni, eredeti jelleg, hanem inkább a létrehozásban elsődlegesen érdekelt személy érdekeinek védelme kerül előtérbe.

Az MI által létrehozott produktumok esetében is hasonló érdekeket lehet beazonosítani, mint a hagyományos szerzői művek tekintetében. Az MI – ami részben szoftver, illetve részben adatbázis – létrehozója rendelkezik sajátos – elsősorban anyagi jellegű, a befektetés védelméből kiinduló – érdekekkel, amelyeket a szerzői jog jelenleg is elismer. Az MI által létrehozott eredmények esetében a műszaki meghatározottságú alkotásokhoz hasonló módon, nagy jelentősége van, hogy mely személy üzleti tevékenysége körébe tartozik az eredmény, ha

²⁶ Mira T. Sundara Rajan: *Moral rights. Principle, Practice and New Technology*. Oxford University Press, 2012. Chapter 2.

²⁷ Thomas Dreier – Bernt Hugenholtz: *Concise European Copyright Law*. Kluwer Law International, 2006. 307. o.

²⁸ Békés Gergely: *Az előadóművész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2021. 126: (3) 7-39. o.

tartozik valahova, és azt tudja-e biztosítani a szabályozás, hogy a produktumok ezekhez az azonosítható személyekhez legyenek köthetők. Fontos és valamilyen módon méltányolandó szempont lehet az is, hogy más, az MI-t működtető személyek érdeke erősebb-e és oda kell-e allokálni az esetleges jogi védelmet. Egy ilyen eszköz bevezetése az eredmények tisztességes gazdasági kiaknázhatóságát és az eredmények beazonosíthatóságát egyszerre tudja biztosítani.

Az MI által létrehozott, szerzői művekkel konkuráló produktumok szerzői jogi (jellegű) védelme biztosíthatja a beazonosíthatóságot, mint morális (vagy adott esetben a piac biztonságát szolgáló) elvárást, valamint akár a tisztességtelen piaci magatartásokkal szembeni védelmet is. Elsősorban akinek érdekében jönnek létre az MI által létrehozott produktumok, annak nyílnak lehetősége a visszaélések (más általi hasznosítás) megakadályozására is. Emiatt véleményem szerint ezen a területen a szerzői jogi jellegű oltalom kellő ösztönző erővel bírhat.

II. Az MI által létrehozott eredmény jogosultjának személye

A szerző vagy a szomszédos jogi jogosult mint viszonyítási pont a jogalanyiség szempontjából meghatározó, a szerző azonosíthatósága viszont a joggyakorlás (és polgári igény esetén a jogérvényesítés) kulcsa. Ha nem azonosítható a jogosult, nem, vagy csak mankókkal gyakorolható a szerzői jog. Figyelemmel az esetenkénti átruházhatóságra, a védelmi idő hosszára, a szerzői jogi szabályozás ma már számos mankót biztosít, amelyek azt a célt szolgálják, hogy akkor is legyen lehetőség a jogforgalomra, ha egyébként az alkotó személye nem megismerhető.²⁹

Természetesen van különbség aközött, hogy kire telepítjük a jogot (ki a jogosult) és kire telepítjük a jog gyakorlásának lehetőségét (ki járhat el a jogosult nevében).³⁰

A két szabályozási elem szétválásának esetei megmutatják, hogy milyen célokból is lehet erre szükség. Elválnak a jogosult és a jogok gyakorlója, ha az alkotó 14 év alatti kiskorú és akkor is, ha nagykorúként részlegesen vagy teljesen korlátozzák a cselekvőképességét. A jogosult és a jog gyakorlója különbözik egymástól akkor is, ha a jogot közös jogkezelésben gyakorolják, vagy ha más képviselőt bíz meg a jogosult (pl. ügynökséget, ügyvédet). Ez a helyzet az ismeretlen szerzőjű művek, az árva művek esetében is. Ezekben az esetekben a jogosult személye nem változik, de nem maga gyakorolja a jogait.

Más a helyzet akkor, amikor a természetes személy jogosult átruházhatja a jogait és egy tőle különböző személy válik a jogok jogosultjává. Ehhez képest köztes állapotnak tekinthető a jogok öröklése. Itt végső soron a jogutód a jogosult helyébe lép, de személyében különbözik a tényleges alkotótól. Ide tartozik a munkaviszonyban alkotott művek esete is, amelyek tekintetében a munkaviszony erejénél fogva illetik meg a munkáltatót a keletkezett művön fennálló (vagyon) jogok.

A fentiek alapján megállapítható, hogy ismer tehát a szerzői jog számos olyan konstrukciót, amikor a természetes személy alkotótól elválnak a jogosultság, illetve a jogok gyakorlásának lehetősége. Tehát még ha a szerzői jog eredeti célja a természetes személy alkotó ösztönzése is, az, hogy a jogok már eleve ne természetes személy javára álljanak fenn, vagy elváljon

²⁹ Rosa Maria Ballardini, Kan He, Teemu Roos: AI-generated content: authorship and inventorship in the age of artificial intelligence. Taina Pihlajarinne, Juha Vesala and Olli Honkkila (ed.): Online Distribution of Content in the EU. 2019. 117-135. o.

³⁰ Thomas Margoni: Artificial Intelligence, Machine Learning and EU Copyright Law: Who Owns AI? CREATE Working Paper 2018/12.

egymástól a jogok jogosultja és a jogok gyakorlója, a szerzői jog számára nem szokatlan megoldás. Erre szolgál az együttesen alkotott mű fogalma, és jogosultjának meghatározása, amelynek forrásai az EGT államokban egyes szerzői jogi irányelvek.³¹

Jogtechnikailag nem elképzelhetetlen tehát az, hogy az AI létrehozója, vagy sokkal inkább az, akinek érdekében az AI működik, azon a produktumon, amit az AI előállít, szerzői jogi értelemben vett jogosulttá váljon. Erre indokul szolgálhat, hogy az AI által kezelt, gyűjtött, feldolgozott és előállított új információ/eredmény rendszerint olyan, amely sem tömegében, sem minőségében nem állna elő az AI alkalmazása nélkül.

Kérdésként merülhet fel, hogy szükséges-e, hogy az AI szoftver alkotója és a szoftver által létrehozott eredmény jogosultja elváljon egymástól. Figyelemmel arra, hogy az AI által létrehozott produktum jellemzően már nem a szoftver létrehozójának/létrehozóinak érdekkörébe tartozik, szempontként merülhet fel, hogy a szoftver által létrehozott eredmény jogosultja az a személy legyen, akinek érdekében az AI működik. Ez pedig egyaránt lehet maga az AI létrehozója, de lehet más személy is. Az előbbi esetben előállhat az, hogy kétféle védelem is jut az AI létrehozójának, még ha nem is ugyanazon a teljesítményen fogja illetni védelem. (Az egyes oltalmi formák kumulációja ma sem ismeretlen.)

Az AI működése lehetővé teszi azt, hogy az általa feldolgozott adatok adatbázisba rendeződjenek, még ha nem is feltétlenül van erre szükség, az adatbázison azonban nem feltétlenül a szoftverfejlesztőnek keletkezik sem a szerzői sem az előállítói kapcsolódó joga. Ebből kiindulva pedig az MI által létrehozott produktum sem kell, hogy feltétlenül a szoftverfejlesztő szoftveren fennálló szerzői jogának kiterjesztéseként kerüljön értékelésre.

Mindazonáltal a szerzői státusz jellemzően mégis ahhoz a személyhez kötődik leginkább, aki kreatív módon járult hozzá a teljesítményhez. Ez pedig az esetek legnagyobb részében az AI használója lesz és nem a fejlesztője. A „dobozos” AI rendszerek esetében pedig különösen valószínű, hogy a fejlesztő nem kíván a számára ismeretlen felhasználókkal közös szerzőséget (és felelősséget).³²

Mindaddig, amíg nem születik önálló szabályozás ebben a kérdésben, az irodalomban ismert olyan álláspont is, amely az EU 2004/48/EK irányelv 5. cikkében szabályozott szerzőség védelmét tartja a jogosultság megállapítására alkalmas eszköznek a mű-szerű, illetve a szerző nélküli AI eredmények tekintetében. A szerzőség védelme alapján az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a neve a művön ilyenként feltüntetésre került.³³ Véleményem szerint azonban a szerzőség védelme csak akkor alkalmazható, ha beszélhetünk egyáltalán műről. A tudottan nem alkotás, csak alkotásnak látszó eredmények tekintetében nincs lehetőség a szerzőség védelmének alkalmazására.

³¹ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 6. §, Adatbázis irányelv 4. cikk (2) bekezdése, és mögötte a (28)-(30) preambulumbekendések, a Szoftver irányelv 2. cikk (1) bekezdés második mondata, (2) bekezdése és 3. cikke, továbbá a Védelmi idő irányelv 1. cikk (3) bekezdése és mögötte a (13) preambulumbekendés.

³² P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais, Daniel Gervais: Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to Copyright. http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2020/12/16/trends-and-developments-in-artificial-intelligence-challenges-to-copyright/?_ga=2.37878945.322916481.1647679777-2782912.1647679777

³³ Verónica Rodríguez Arguijo, Daniel Gervais: Study on Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to the IPR Framework. <https://ipkitten.blogspot.com/2020/12/guest-post-study-on-trends-and.html>

A jogosult személyének megállapítása szoros összefüggésben van a jogosultság tartalmával is, az alábbi fejezetet követően emiatt visszatérünk a jogosult személyének megállapíthatóságára.

III. Az AI által létrehozott produktum kapcsolódó jogi védelmének lehetősége

Azt a kérdést is meg kell vizsgálni, hogy az AI által létrehozott eredményen nem elegendő-e valamely szomszédos jogi jellegű védelem biztosítása. Ha az AI által előállított produktumokat vizsgáljuk, akkor nem elsősorban a kiugró anyagi, szervezési típusú befektetést kívánnánk értékelni, de mindenképp valami olyan erőfeszítést, ami az AI-ba az adatok betáplálását és az ehhez kapcsolódó eredmény védelmét okozza. Az így elkülönülő védelemnek fontos hozadéka lehet, hogy a szerzőnek nem kell osztoznia a szerzőségeen mással, hanem a szerzői jogi védelmet érintetlenül hagyhatja.

Ahogy a bevezetőben utaltam rá, nem azzal foglalkozom, hogy a mesterséges intelligencia szoftver állhat-e védelem alatt. A vizsgálat fókuszában az a kérdés áll, hogy a mesterséges intelligencia által létrehozott eredményeken állhat-e fenn valakinek a javára védelem. Álláspontom szerint érdemes azzal foglalkozni, hogy a mesterséges intelligencia által létrehozott eredményeken a mesterséges intelligencia működtetőjének javára keletkezzen-e védelem, méghozzá a kapcsolódó jogok körében.

Teljesen mindegy ugyanis, hogy a rádió- és televízió szervezet humán műsorkészítői hoznak-e létre nem egyéni-eredeti műsorokat, vagy műsorfolyamokat, vagy a mesterséges intelligenciát használó hoz létre nem egyéni-eredeti eredményeket. Ha a készítő nem egyéni, eredeti eredményt produkál, nincs jelentősége, hogy ember vagy gép-e az illető. A létrehozóra fordított anyagi beruházás indokolhatja azonban a monopoljog keletkezését.

A jogok forgalomképessége, a befektető érdekeinek védelme a szerzői jognál sokkal könnyebben kezelhető a ma már széles körben elismert és alkalmazott kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjai tekintetében. A kapcsolódó jogi teljesítmények létrehozóitól hagyományosan nem követelünk olyan kreatív hozzájárulást a védelem előfeltételeként, mint a szerzői művek alkotóitól.³⁴

Az előadóművészek esetében egyes irodalmi források feltételezik, hogy a védelem őket csak valamilyen egyéni teljesítmény esetében illeti meg (e cikk írója egyébként ezzel a megközelítéssel egyet tud érteni), ennek jogszabályi alapját nem lehet találni. Mindazonáltal a jellemzően jogi személyként működő szomszédos jogi jogosultak (adatbázis-előállítók, hangfelvétel-előállítók, film-előállítók, rádió- és televíziószervezetek és legújabban a sajtótermékek kiadói) esetében a jog nem a kreativitás, hanem a befektetett anyagi erőforrások és egyes esetekben a szervezési típusú ráfordítás fejében illeti meg a jogosultakat. Kapcsolódásuk a szerzői joghoz különböző mértékű és tartalmú: míg a hangfelvétel-kiadók és film-előállítók esetében a védett oltalmi tárgyak jellemzően szerzői műveket is hordoznak, azaz a hangfelvételen, filmben jellemzően van (más jogosulthoz tartozó) szerzői mű is. Addig a rádió- és televíziószervezetek, valamint a sajtókiadványok kiadói esetében a védelem nagyobb arányban terjed ki olyan eredményekre, amelyek egyáltalán nem állnak szerzői jogi védelem alatt: a műsorok, illetve a sajtóhírek nem mindegyike egyéni, eredeti jellegű. Az adatbázis-előállító teljesítménye pedig az esetek jóval nagyobb százalékában egyáltalán nem áll szerzői

³⁴ Anne Lauber-Rönsberg, Sven Hetmank: The concept of authorship and inventorship under pressure: Does artificial intelligence shift paradigms? *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Volume 14, Issue 7, July 2019. 570-579. o.

jogi védelem alatt: az adatbázis-előállító oltalmának önálló jelentőségét éppen az adja, hogy olyan adatbázisokon is álljon fenn ez a kapcsolódó jogi oltalom, amelyek egyébként nem tekinthetők gyűjteményes műnek, de a létrehozásukhoz szükséges jelentős ráfordítás monopoli jogi védelmet igényel és eredményez.

Ha az AI által létrehozott eredmény valamilyen hangzó anyag, szóba jöhet ugyan a hangfelvétel-előállítói védelem, vagy ha az eredmény valamely audiovizuális anyag, a filmelőállítói oltalom is,³⁵ ezek a szomszédos jogi oltalmak azonban végső soron a szervezési, anyagi jellegű ráfordítást honorálják, kevésbé azt a tevékenységet, amelyet az AI működtetője végez.

Fontos hangsúlyozni, hogy ez az oltalom megférhet az MI szoftveren fennálló szerzői jogi oltalom mellett. Ez eredendően a szoftver fejlesztőjét illeti és csak átruházással kerülhetnek a jogok máshoz (pl. a fejlesztő munkáltatójához, megbízójához). Ha azonban az MI szoftver által létrehozott eredmény már nem a szoftver fejlesztőjének rendelkezése alatt álló információkból, adatokból, művekből jön létre, vagy nem az ő érdekében működik a szoftver, azon azt illethetik igények, akinek érdekében az MI fejlesztésére és működtetésére sor került.³⁶

Összefoglalólag el lehet mondani, hogy ha az MI által létrehozott eredményt önmagában nem is kell feltétlenül szerzői joggal védeni, de a kapcsolódó jog eszközei jó eséllyel alkalmazhatók a tekintetében. A kapcsolódó jogi oltalom tehát megillettehet olyan személyt, aki nem egyéni, eredeti teljesítményt hoz létre, de üzleti, gazdasági érdekében jön létre az adott teljesítmény.

IV. Az MI által létrehozott produktumban megjelenő teljesítmények értékelése

Azt a kérdést, hogy a szoftver által létrehozott eredmény állhat-e szellemi tulajdonjogi védelem alatt, már régóta vizsgálják: a feltalálói tevékenység MI általi megvalósítása is felvetette már azt a kérdést, hogy az így előálló találmány állhat-e szabadalmi oltalom alatt.³⁷ A szerzői jogi esetjog is nyújt ehhez támpontokat: így például az Európai Bíróság a Painer-ügyben kidolgozott szempontrendszer segítségével abban, hogy megállapítsuk, történik-e egyéni, eredeti alkotótevékenység. A Painer-ügyben az alkotói fázisok elkülönítése során megállapításra került, hogy akkor lehet szó védelemről érdemlő tevékenységről, ha a mű „konceptuálása”, illetve az „execúciója” során megjelenik emberi hozzájárulás.³⁸

A gépek közreműködésének hatását az egyéni, eredeti jellegre viszonylag régóta vizsgálja az irodalom,³⁹ Nagy-Britanniában pedig kifejezett szabályozás is választ ad a kérdésre. Eszerint a

³⁵ P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais, Daniel Gervais: Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to Copyright. <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2020/12/16/trends-and-developments-in-artificial-intelligence-challenges-to-copyright/>

³⁶ Madeleine de Cock Buning: Artificial intelligence and the creative industry: new challenges for the EU paradigm for art and technology by autonomous creation. In: Woodrow Barfield, Ugo Pagallo: Research Handbook on the Law of Artificial Intelligence. Edward Elgar, 2018. 511–535. o.

³⁷ P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais, Daniel Gervais: Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to Patent Law. <http://patentblog.kluweriplaw.com/2021/01/27/trends-and-developments-in-artificial-intelligence-challenges-to-patent-law/>

³⁸ P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais, Daniel Gervais: Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to Copyright. http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2020/12/16/trends-and-developments-in-artificial-intelligence-challenges-to-copyright/?_ga=2.37878945.322916481.1647679777-2782912.1647679777

³⁹ Foglalkozott ezzel a kérdéssel: Whitford Committee on Copyright Designs and Performers Protection Cmnd 6732 HMSO London 1977.

gép által létrehozott művet nem ember által létrehozott műnek kell tekinteni, a szerzőséget pedig annak a személynek kell biztosítani, aki vállalta a mű létrehozásához szükséges lépések megtételét.⁴⁰ A szabályozás célja ugyan ebben az esetben az, hogy az olyan alkotások tekintetében, amelyeknél a szoftvert eszközként használják, eldönthető legyen a jogosult személye, mégis fontos látni, hogy ebben az esetben is az érdekeltségi szempont dönti el a jog telepítésének kérdését.⁴¹

Már a szoftverek megjelenése előtt sem tagadta senki azt, hogy annak, hogy valaki szerzőnek minősüljön, nem akadálya, hogy igénybe vegyen a mű megvalósításához/kivitelezéséhez teljesítési segédek. A teljesítési segéd per definitionem olyan személy, aki nem bír saját szándékkal, nem saját céljára, javára végzi, hanem az alkotó irányítása alatt végzi a tevékenységét. Éppen ezért a felelősséget is elsősorban az alkotó viseli a munkájáért és a tevékenységet magát is úgy kell értékelni, mintha maga az alkotó végezte volna. Bár egyes korokban és egyes művészeti területeken eltérő az elismertsége a mester-tanítvány viszonyoknak, ismert, hogy számos képzőművész „mester” irányítása alatt készültek a lényegében és végső soron a tanítványok keze által alkotott képek, megformált szobrok. A zenei területen ennek jóval szegényebb a hagyománya, a tanítványok szerepe sokkal inkább a kotta másolása lehetett, a szépirodalomban egyáltalán nem ismert ez a gyakorlat.

A tárgyi eszközhasználat a művészeti alkotás során szintén soha nem volt kizárt tevékenység. E szempontból azonos besorolás alá esik a szoborhoz használt véső, mérőszalag, támaszték, és a modern építészeti tervezéshez használt tervezőszoftver egyaránt. A tervezési folyamatnak nyilvánvalóan mindig része volt az, hogy egyes elemeket már korábban is rendelkezésre állt darabokból készített el a tervező, sőt, akár nem is maga tervezte az előzetesen rendelkezésre álló elemeket sem. A komponáló szoftverekbe sem kell beírni a C-dúr hármashangzatot, ez rendelkezésre állt beépített elemként.⁴² Ez azonban nem zárta ki, hogy az alkotó egyéni, eredeti gondolata valamely más módon kifejeződésre jusson az alkotófolyamat során és ez tükröződjön az eredményben is.

Általában elmondható tehát, hogy mindaddig, amíg az alkotó (ember) uralja a folyamatot a kezdettől a végéig, ahhoz bármilyen eszközt is alkalmaz, az eredmény szerzői mű lehet, ha ebben a folyamatban és az eredményben megjelenik az egyéni eredeti szellemi tevékenysége lenyomata.

Igen fontos eleme a szerzői jognak a szerző és a mű között fennálló kapcsolat kimutathatósága, az alkotó egyéni eredeti szellemi tevékenysége megmutatkozása a műben. Különös jelentősége

⁴⁰ s.178 of the UK Copyright Designs and Patent Act (CDPA), a computer generated work is defined as a work that is generated by a computer such that there is no human author. Under s. 9(3) CDPA, authorship of such work is given to the person by whom the arrangements necessary for the creation of the work are undertaken.

Colin R. Davies: An evolutionary step in intellectual property rights – Artificial intelligence and intellectual property. Author links open overlay panel. Computer Law & Security Review Volume 27, Issue 6, December 2011, 601-609. o., Pamela Samuelson: Allocating Ownership Rights in Computer-Generated Works. 1986, University of Pittsburgh Law Review 1192-1196. o.

⁴¹ Massimo Maggioro: Artificial Intelligence, computer generated works and copyright. In: Enrico Bonadio, Nicola Lucchi: Non-Conventional Copyright. Do New and Atypical Works Deserve Protection? 2018. 382–399. o. Továbbá ld. P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais, Daniel Gervais: Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to Copyright. http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2020/12/16/trends-and-developments-in-artificial-intelligence-challenges-to-copyright/?_ga=2.37878945.322916481.1647679777-2782912.1647679777

⁴² Sőt: nem csak védelem alatt nem álló elemek lehetnek „előregyártottak”, hanem akár önmagukban védelem alatt álló elemek is.

lesz itt a Turing-tesztnek, ami arra hivatott, hogy egy adott gépezetről megállapítsa, képes-e olyan válaszokat adni, mint egy ember. A teszt közismerten abból áll, hogy a bíráló billentyűzet és monitor közvetítésével kérdéseket tesz fel a két tesztalanyra, akiket így se nem láthat, se nem hallhat. A két alany egyike valóban ember, míg a másik egy gép, és mindketten megpróbálják meggyőzni a kérdezőt arról, hogy ők gondolkodó emberek. Ha a kérdező öt perces faggatás után sem tudja egyértelműen megállapítani, hogy a két alany közül melyik a gép, akkor a gép sikerrel teljesítette a tesztet. Kicsit elferdítve ezt: ha a 5 perc után sem tudjuk megállapítani, hogy az adott produktum szerzői mű-e vagy sem, ember áll-e mögötte vagy sem, a gép sikerrel teljesítette a tesztet. Kérdés, hogy ha a gép átmegy a teszten, ezáltal az általa létrehozott eredmény érdemessé válik-e a szerzői jogi védelemre vagy sem?

Felmerül a mesterséges intelligenciával kapcsolatban, hogy a programozótól, vagy a jogi személytől, akinek érdekében az MI működik, az MI által annak az öntanuló, fejlődő képessége és az ennek eredményeként születő „végtermék” nincs-e már igen távol az alkotó eredeti befolyásolási képességétől, vagyis hogy a kontroll elvesztése egyben a védelemre való alkalmasság elvesztését is jelenti-e. A kapcsolat lazasága okot adhat arra, hogy elveszünk a szerzői jogi védelem indokoltságát.

Ismert olyan álláspont, amely szerint a fekete doboz-effektus miatt az MI működésének eredménye nem lehet védett.⁴³ Az alkotás azonban eddig sem volt mindig minden elemében tudatos tevékenység. Itt persze nem csak a különböző tudatmódosító szerek hatása alatt alkotott (gyakran nagy sikerű) művekre lehet gondolni, hanem ide tartozik az is, amikor az alkotói tevékenység szándékossága éppen abban nyilvánul meg, hogy a végeredményt kevesebb kontroll mellett, vagy akár kontrollálatlanul hozza létre (ld. az improvizációt vagy az aleatorikus komponálást). Ettől már nem áll annyira távol, ha a szoftver írója az adott műtípus építőkockáinak összeállításának lehetőségeit megnyitja és lehetővé teszi azt, hogy az algoritmus variálja őket össze bizonyos szabályok szerint, azzal részben elengedve a kreatív döntést, részben viszont éppen abban jelenik meg a kreatív döntése, hogy meghagyja ezeket a lépéseket a szoftver számára. Ennek köszönhetően pedig lehet az MI alkalmazásával való eredmény létrehozása is olyan alkotófolyamat, amely szerzői/szomszédos jogi elismerésre érdemes lehet.

Végül fontos itt azt is számításba venni, hogy az a tény, hogy a szerzői jogi és a kapcsolódó jogi védelem küszöbe mára már igen alacsonyan van, azt is jelenti, hogy emiatt igen kevés szellemi erőfeszítés is elegendő lehet a szerzői jogi védelem megalapozásához. A technológia fejlődésének köszönhetően ma már bármilyen vizuális eredményt, vagy hangzó eredményt előállítani nem nehéz feladat.

Az, hogy az AI használója milyen utasításokat (promptokat) ad az algoritmusnak, egyértelműen az a pontja a folyamatnak, ahol akár alkotói döntés is megmutatkozhat és ennek köszönhetően az egyéni, eredeti is lehet. Igen gyakran ezek az utasítások (vagy azok sorrendje) módosíthatók, alakíthatók, hogy a végeredmény tényleg a kívánt, vagy ahhoz a leginkább közelítő hatást mutassa. Ez pedig alkalmas lehet arra, hogy ha nem is szerzői, de legalább szomszédos jogi eredményként tekintsünk rá.

⁴³ P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais, Daniel Gervais: Trends and Developments in Artificial Intelligence: Challenges to Copyright. http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2020/12/16/trends-and-developments-in-artificial-intelligence-challenges-to-copyright/?_ga=2.37878945.322916481.1647679777-2782912.1647679777

V. Az MI által létrehozott produktum alapjául szolgáló emberi alkotások érintettsége

Végül pedig külön, kiemelten fontos kérdésként vizsgálandó meg, hogy az, akinek a zenéje, szövegei, filmjei alapul szolgálnak egy MI által előállított alkotáshoz, annak a szerzői jogát érinti-e ez a tevékenység és szükséges-e az, hogy bármilyen igénye lehessen ezekkel a produktumokkal kapcsolatban. Bár egyes szerzők etikailag igencsak kifogásolhatónak tekintik azt a gyakorlatot, amikor a műveikkel tanított algoritmus ezek alapján hoz létre új produktumokat, amelyek akár az övékéhez hasonlóak is lehetnek,⁴⁴ előfordulhat az is, hogy ez úgy történik, hogy nem tudnak róla, vagy észre sem vehető külső szemlélő számára, hogy az ő művei is, apró „darabokban” adagolva „táplálékul” szolgáltak az algoritmusnak.⁴⁵

Fontos értékelni azt, hogy mi az MI tevékenységének célja ilyen esetekben. Ha az MI kifejezetten azzal a céllal működik, hogy konkrét alkotó „bőrébe bújva”, az ő stílusában, vagy az ő alkotásai egyes elemeiből hozzon létre olyan, sosem volt alkotásokat, amelyeket aztán a közönség a szerzőnek tulajdonítva élvezhet (akár jóval olcsóbban hozzájutva ezekhez, mint az eredeti alkotásokhoz), az hasonló ahhoz a régóta ismert (és kezelt) problémához, amikor valaki hamis képeket készít és forgalmaz.⁴⁶

Ezekre a helyzetekre jelenleg nem a szerzői jog ad eszközt: ilyenkor az általános névjog alapján lehet fellépni a névhasználat ellen. Továbbá abban az esetben, ha az alkotó ténylegesen létező műveinek olyan elemei kerülnek felhasználásra, amelyek önmagukban is védelmet élveznek, ott ezek felhasználása ellen fel lehet lépni, például az idézési szabályok megsértése miatt, vagy ha a felhasználás az idézés terjedelmét meghaladja, akkor a többszörözési jog megsértése miatt is. A jogsértés ezekben az esetekben akkor is megtörténik, ha a létrejövő produktum nem önálló szerzői mű. Tehát a jogsértés független attól, hogy végső soron az MI által létrehozott produktumot szerzői műnek, szomszédos jogi teljesítménynek tekintjük-e. Ezekben az esetekben az MI által létrehozott produktum jogszerűsége úgy biztosítható, hogy előzetesen az eredeti alkotó neve feltüntetésére és az egyes részek felhasználásához is engedélyt kérnek.

Bár az irodalomban lehet találni érveket arra, hogy ilyen esetekben valójában nem az előzetes engedélykérés (opt-in) lenne a gyakorlatban megvalósítható megoldás, hanem az opt-out, a szerzői jogi szabályozás, az üzleti célú szöveg- és adatbányászat szabad felhasználása alóli opt-out lehetőségétől eltekintve – tehát általánosságban – nem ezt támogatja. Arra pedig, hogy a szerzők az engedélyezési jogukat gyakorolni tudják, már szintén vannak fejlesztések.⁴⁷

Az Sztj-be a DSM-irányelv átültetésekor bevezetett szöveg- és adatbányászati kivétel alkalmazhatósága itt több szempontból is kérdéses.⁴⁸ A szabad felhasználás kizárólag a művek

⁴⁴ Tom Williams: Artists angry after discovering artworks used to train AI image generators without their consent. <https://www.abc.net.au/news/2023-01-10/artists-protesting-artificial-intelligence-image-generators/101786174?fbclid=IwAR1tOjEkIP11hy8x-ODYx8tF43guu-5A9s21d9vkLRTEBv4i9vMSgk88AxU>

⁴⁵ Dominic MAstrangelo: Getty sues AI art company in US over alleged copyright violations. https://finance.yahoo.com/news/getty-sues-ai-art-company-194457221.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2x1LmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAJAQCoxWCabBwIzR5NUMI9I3DoikuihgeF9oW0brcKqsaWu1pql-xZmXKKnBFE2f0c2fEYTIp2F0t_Zp4eFzzNEOCZs8wgxeMlry

⁴⁶ Miernicki, M., Ng (Huang Ying), I. Artificial intelligence and moral rights. *AI & Soc* 36, 319–329 (2021).

⁴⁷ Ilyen például a <https://haveibeentrained.com/> oldal, amelyen tetszőleges kifejezésre rákeresve lehet böngészni az MI-ket tápláló adatokat.

⁴⁸ Sztj. 35/A. § (1) Szabad felhasználás a műveken végzett szöveg- és adatbányászathoz szükséges többszörözés, ha a) a felhasználással érintett műhöz jogszerűen fértek hozzá, b) a jogosult a szabad felhasználás ellen előzetesen,

többszörözését teszi szabaddá, amiből következik, hogy ha nincs többszörözés (vagy más felhasználás), az a szerzői jogi szabályok alapján nem is értelmezhető, továbbá, ha más felhasználás valósul meg, akkor sem alkalmazható a szabad felhasználás. Itt jelentősége van/lehet annak, hogy a jogi védelem nemcsak az egész műre, hanem annak az alkotó jelleg felismeréséhez elegendő részére is kiterjed, és a felhasználás megállapításának – ezt állapítja meg a torrent fájlcsere minősítő EUB döntés – nem akadály a mű feldarabolása, majd a végállomáson való „összeszerelése”.⁴⁹

Nyilvánvaló, hogy nem lehet jogszerű szabadon a felhasználás, ha a szerző előzetesen nem járult hozzá és az adat többszörözése nem tartozik szabad felhasználás körébe. Alaposan meg kell azonban vizsgálni azt a kérdést, hogy amikor az MI megtanulja az adatot, ott valóban történik-e többszörözés, vagy más szerzői jogilag releváns felhasználás. Az online szabadon hozzáférhető művek jogszerű hozzáférhetősége külön megfontolást igényel. Ezek egyszerű többszörözése más területen nem megengedett, a linkelés útján történő elérhetővé tétel másuttal pedig nem esik az érintett szabad felhasználás alá, hiszen az legfeljebb lehívásra hozzáférhetővé tételnek minősül egyes esetekben.

Továbbá, az említett kivétel csak a többszörözést teszi lehetővé szabad felhasználásként, a többszörözés eredményének nyilvánosságához közvetítését, esetleg a többszörözésen túlhaladó átdolgozást nem teszi szabaddá.

Sajnos a szabad felhasználás szövege csak azokat a műveket zárja ki az üzleti célú „tanulásból” (ahol egyáltalán az MI tanítását többszörözésként lehet értékelni), amelyek ilyen felhasználása ellen a jogosult előzetesen nem tiltakozott. Így azonban az vitatható, hogy ha a szerző az MI-be való betáplálást követően észleli csak a tevékenységet, tud-e még ezen az alapon fellépni, tiltakozni. Kérdés lehet, hogy ezzel a jogalkotó korábban számolt-e egyáltalán. Ha igen, akkor úgy tűnhet, hogy itt az adatok szabad áramlásának adott elsőbbséget a szerzői jogi érdekekkel szemben.⁵⁰

Más az a helyzet, amikor az MI olyan produktumokat hoz létre, amelyek egyébként nem az alkotó korábbi műveinek (védett vagy nem védett) elemeiből állnak, hanem a gép a korábbi művek alapján elsajátítja a komponálási módszereket, írói stílust és azzal a módszerrel vagy komponálási módszerrel alkot új produktumokat. A stílust ugyanis a szerzői jog nem védi: az oltalom a stílusban megfogalmazott konkrét alkotásokra terjed ki. Nem vitatható, hogy a mű egyéni, eredeti jellegét persze részben a stílus adja, így ha abban konkrét megoldások is beazonosíthatók, akkor a stílus egyes elemei állhatnak védelem alatt. Ilyen esetben viszont van esélye annak, hogy a stílus beazonosítása és alkalmazása is alapot ad a szerzői jogi igény érvényesítésre. Önmagában a stílus utánpótlása esetén azonban csak arra lehet hagyatkozni, hogy a fejlesztők – inkább etikai alapon – lehetővé teszik az opt-outot, illetve egyes esetekben eleve csak beleegyező alkotók műveivel táplálják az algoritmust (opt-in).

Ebből fakadólag pedig az, hogy az MI „tanulódatként” használjon fel szerzői műveket arra, hogy új alkotások jöjjenek létre, jelenleg is számos tilalmat érint. Mindazonáltal akkor, ha a MI

megfelelő módon - az elektronikus úton nyilvánosan hozzáférhetővé tett tartalom esetében géppel olvasható formában - nem tiltakozott, és c) a szöveg- és adatbányászathoz szükséges másolatok megőrzésére kizárólag a szöveg- és adatbányászat céljából szükséges ideig kerül sor.

⁴⁹ ECLI:EU:C:2021:492, C-597/19. a Mircom ügy, rendelkező rész 1.

⁵⁰ STOA Opinions Brief. The impact of the General Data Protection Regulation (GDPR) on artificial intelligence. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU\(2020\)641530\(ANN1\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU(2020)641530(ANN1)_EN.pdf)

egy, az eredeti alkotások szerzőjétől független személy érdekében működik és az ő hozzájárulása az MI működéséhez a fentiek szerinti szomszédos jogi oltalomra érdemes, az ő jogainak az eredeti művek jogosultjainak érdekeivel összhangban való érvényesítése elvárható.

Következtetések

A MI olyan általános technológia, amelynek számtalan területen van hatása az életünkre. Ennek csak egy apró töredéke az, ami a szerzői jogi rendszerre gyakorolt hatásaként ma már egyértelműen érzékelhető. Az MI jelentős része legfeljebb látszatra érintkezik a szerzői joggal, más érintkezési felületei pedig tiszta helyzetnek tűnnek.

Mivel egyes helyzetekben az MI működése a szerzői jogi piacok működésének komoly zavaraihoz vezethet (ha esetleg eddig még nem vezetett volna, csak legfeljebb észre sem vettük), szükséges megfontolni, hogy azokban a helyzetekben, amikor az MI által létrehozott produktumok élő személy által készített alkotások piaci versenytársai lesznek, milyen lehetőségek nyílnak az érdekek kiegyensúlyozott védelmére. Ehhez pedig egyáltalán nem elvetendő eszköz a szerzői jogi szabályozás kiterjesztése és legalább azoknak a helyzeteknek a szerzői jogi értékelése, amikor az MI eredményei emberi alkotásokkal konkurálnak. A tilalom nem jár megfelelő hatással. A szerző és az MI-fejlesztője, az MI használója érdekei közötti egyensúly megteremtéséhez a szerzői jogi eszköztár továbbfejlesztése hathatós segítséget nyújthat, akár új szomszédos jog kialakításával is.